

Effaith y Coronafeirws ar dlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru

Crynodeb gweithredol

Mae'r papur briffio hwn yn un o dri phapur briffio sy'n rhoi trosolwg o dueddiadau mewn tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru yn y gorffennol, y presennol a'r tueddiadau posibl yn y dyfodol. Dylid ei ddarllen ochr yn ochr â'r ddau bapur briffio arall yn y gyfres, ar dlodi yng Nghymru ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Mae'r papurau briffio hyn yn rhan o waith Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru i gynnal adolygiad o strategaethau, rhaglenni ac ymyriadau allgáu cymdeithasol a thlodi rhyngwladol ar gyfer Llywodraeth Cymru. Bwriedir iddynt lywio a chyfrannu at y prosiect ehangach hwn drwy roi cipolwg ar gwmpas a llwybr tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Mae'r canfyddiadau yn y tri phapur briffio yn defnyddio tystiolaeth o adroddiadau ac ystadegau Llywodraeth Cymru, adroddiadau Llesiant Cymru yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ac adroddiadau cyrff megis Sefydliad Bevan a Sefydliad Joseph Rowntree.

Cyflwyniad

Mae pandemig y Coronafeirws yn cael effaith gymharol fwy ar bobl sy'n byw mewn tlodi ac ar y rhai sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol.

Mae dwy agwedd ar effaith pandemig y Coronafeirws – effeithiau iechyd y feirws ei hun ac effaith y mesurau a gymerwyd i'w reoli.

O ran tlodi, mae pandemig y Coronafeirws wedi cael tair prif effaith yng Nghymru. Yn gyntaf, mae wedi cynyddu nifer y bobl sy'n byw mewn tlodi. Yn ail, mae wedi gwaethygu tlodi i'r bobl hynny sydd eisoes yn byw mewn tlodi. Yn drydydd, mae'r pandemig wedi gwaethygu canlyniadau ennill incwm isel.

Mae'r papur briffio hwn yn amlinellu canfyddiadau allweddol sy'n ymwneud ag effaith y Coronafeirws ar iechyd, gwaith, tai, nawdd cymdeithasol a chymorth, biliau a dyled, allgáu digidol fel y maent yn perthyn i dlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru, yn ogystal â dyfodol tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Mae tlodi ac allgáu cymdeithasol yn broblemau hirdymor yng Nghymru, ac mae dyfodol ansicr y pandemig ac effaith Brexit yn cymhlethu'r gallu i ragweld eu llwybr

Yr effaith ar iechyd

Mae data iechyd y cyhoedd yn dangos bod pobl yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig ddwywaith yn fwy tebygol o farw o Coronafeirws na'r bobl yn ardaloedd lleiaf difreintiedig Cymru. Mae'r risg uwch o farwolaethau o ganlyniad i'r Coronafeirws mewn ardaloedd difreintiedig yn

gwaethygu'r anghydraddoldebau iechyd y mae'r poblogaethau hyn eisoes yn eu profi.

Yr effaith ar waith ac incwm

Mae pandemig y Coronafeirws wedi cael dwy brif effaith ar waith ac incwm – gostyngiad mewn incwm a cholli swyddi.

Mae tuag 16% o weithlu Cymru yn gweithio mewn sectorau a gafodd eu cau'n llwyr yn ystod y cyfnod clo. Roedd pobl ag incwm isel neu a oedd eisoes yn debygol o fod yn byw yn y trothwy tlodi neu'n agos ato saith gwaith yn fwy tebygol o fod yn gweithio yn un o'r sectorau hyn a oedd wedi gorfod cau.

Cymru sydd â'r gyfran isaf o bobl yn y DU sy'n gallu gweithio gartref o ganlyniad i strwythur economi Cymru. Mae gweithwyr ar gyflogau isel yn llai abl i weithio gartref na'r rhai mewn rolau sy'n talu'n dda.

Mae 24% o aelwydydd yng Nghymru wedi gweld gostyngiad mewn incwm ers i'r pandemig ddechrau ym mis Mawrth 2020, gydag 11% o aelwydydd wedi gweld eu hincwm yn gostwng 'llawer'.

Nid yw effeithiau pandemig y Coronafeirws ar waith wedi bod yn gyfartal yng Nghymru. Mae rhai grwpiau ac ardaloedd daearyddol wedi cael eu taro'n galetach nag eraill.

Mae amcanestyniadau'n awgrymu pe bai dim ond un o bob pedwar gweithiwr mewn sectorau a wnaeth gau yn ystod y pandemig yn colli eu swydd, y byddai diweithdra yng Nghymru yn cyrraedd lefelau uwch na'r rhai a welwyd yn ystod dirwasgiad 2007/08.

Yr effaith ar dai

Mae llawer o aelwydydd yng Nghymru wedi syrthio ar ei hôl hi o ran taliadau tai - rhent a morgeisi - o ganlyniad i'r Coronafeirws. O ddechrau'r pandemig hyd at fis Rhagfyr 2020, roedd dros 120,000 (9%) o aelwydydd yng Nghymru wedi syrthio ar ei hôl hi gydag o leiaf un bil.

Mae'r problemau presennol gydag ansawdd tai wedi dod o bwys newydd yn ystod y pandemig. Mae'n hysbys bod pobl sy'n byw mewn tlodi yn fwy tebygol o fyw mewn tai sydd o ansawdd gwael a/neu sy'n orlawn, a all gyfyngu ar eu gallu i gadw pellter cymdeithasol neu hunanynysu pan fo angen.

Yr effaith ar nawdd cymdeithasol

Mae 25% o bobl yng Nghymru wedi gwneud cais neu'n disgwyl y bydd yn rhaid iddynt wneud cais am fudd-daliadau o ganlyniad i bandemig y Coronafeirws.

Bu cynnydd hefyd yn y galw am gynlluniau nawdd cymdeithasol datganoledig, gan gynnwys Prydau Ysgol am Ddim a'r Gronfa Cymorth Dewisol yn ystod pandemig y Coronafeirws.

Yr effaith ar filiau a dyled

Mae pandemig y Coronafeirws wedi cynyddu gwariant aelwydydd ar filiau cyfleustodau i lawer o aelwydydd yng Nghymru gan fod pobl yn treulio mwy o amser gartref. Mae tua 15% o bobl yng Nghymru wedi mynd ar ei hôl hi, neu'n disgwyl mynd ar ei hôl hi gyda'u biliau tanwydd ac mae 13% yn disgwyl i'r un peth ddigwydd gyda biliau dŵr.

Erbyn mis Ebrill 2020, roedd mwy na 10% o bobl wedi mynd ar ei hôl hi neu'n disgwyl mynd ar ei hôl hi gyda'u bil rhyngwyd neu ffôn symudol, ac felly mewn perygl o golli eu mynediad i'r rhyngwyd.

Yr effaith ar allgáu digidol ac addysg

Mae allgáu digidol wedi cael effaith sylweddol ar allu plant i barhau â'u haddysg gartref yn ystod y cyfnod clo. Mae'r pandemig fwyaf tebygol o fod wedi effeithio ar addysg plant sy'n byw yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru, hyd yn oed pan oedd cyfleoedd dysgu o bell ar gael, oherwydd problemau allgáu digidol.

Dyfodol tlodi yng Nghymru

Mae dyfodol tlodi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru yn parhau i fod yn ansicr. Mae'n

amlwg bod tlodi'n debygol o gynyddu yn 2021 (ac o bosibl y tu hwnt), ond mae union lwybr tlodi yng Nghymru yn y dyfodol yn parhau i fod yn aneglur. Mae mesurau i reoli pandemig y Coronafeirws yn debygol o barhau ymhell i 2021 a bydd goblygiadau economaidd y pandemig yn cael eu teimlo ymhell y tu hwnt i hynny. Mae'r sefyllfa economaidd yn cael ei chymhlethu ymhellach gan oblygiadau parhaus Brexit. Nid yw'r effeithiau posibl yn gwbl glir eto.

Tynnodd Sefydliad Joseph Rowntree a Sefydliad Bevan sylw at gostau byw cynyddol, llai o fudd-daliadau, gwaith o ansawdd gwael, diffyg cyrhaeddiad addysgol a phrinder cynilion personol fel sbardunau allweddol tlodi yng Nghymru yn y dyfodol cyn y pandemig – ac mae'r rhain yn parhau i fod yn ffactorau allweddol yn y llwybr tlodi yng Nghymru yn y dyfodol.

Fodd bynnag, mae'r pandemig hefyd wedi cyflwyno ffactorau sy'n cymhlethu o ran gwaith, y mae angen eu hystyried hefyd. Mae Cymru'n darparu gwasanaethau addysg ac iechyd cyffredinol am ddim, sy'n arwain at lawer yn cael mynediad atynt ac yn eu defnyddio ar y cyfan, er bod rhai grwpiau y gellid gwella mynediad iddynt. Mae ansawdd y ddarpariaeth a'r deilliannau yn anghyson hefyd.

Dangosir isod grynoded o dueddiadau posibl mewn tlodi yng Nghymru yn y dyfodol, yn gysylltiedig â gwaith, tai, nawdd cymdeithasol a chymorth, biliau a dyled, a Brexit:

- Bydd yr hyn sy'n digwydd pan ddaw cynlluniau cymorth y llywodraeth sy'n gysylltiedig â'r pandemig i ben yn dylanwadu ar ddyfodol tlodi yng Nghymru. Mae amcanestyniadau yn awgrymu y bydd diweithdra'n cynyddu, ond nid yw maint y cynnydd hwn yn glir eto, a bydd penderfyniadau a chymorth y llywodraeth yn effeithio arnynt yn ystod y misoedd a'r blynyddoedd nesaf.
- Mae risg ddiweithdra yn uwch i fenywod, pobl ifanc 16-24 oed, a phobl sydd â'r lefelau cymhwyster isaf. Mae dileu swyddi ar

raddfa fawr hefyd yn bryder i ddiwydiannau a gafodd eu cau yn ystod y pandemig.

- Disgwylir i dlodi mewn gwaith barhau i gynyddu wrth i'r pandemig leddfu.
- Tai yw'r maes allweddol lle mae dyled o ganlyniad i bandemig y Coronafeirws wedi cynyddu i lawer o deuluoedd. Mae nifer o sefydliadau wedi mynegi pryder am y posibilrwydd o gynydd yn y nifer sy'n cael eu troi allan ar ôl i amddiffyniadau'r llywodraeth gael eu codi.
- Mae ansicrwydd ynghylch beth fydd yn digwydd ar ôl i'r newidiadau dros dro i nawdd cymdeithasol a gyflwynwyd i ymateb i'r pandemig ddod i ben. Bydd hyn yn arbennig o bwysig, o ystyried y nifer uwch o bobl sy'n hawlio budd-daliadau o ganlyniad i newidiadau yn y farchnad lafur a achoswyd gan y pandemig.
- Disgwylir i effeithiau ariannol y pandemig arwain at fwy o aelwydydd yn syrthio ar ei hôl hi wrth dalu biliau ac yn cael eu datgysylltu oddi ar gyfleustodau allweddol.
- Mae dros 25% o bobl ar incwm isel yng Nghymru wedi benthycio arian i dalu am gostau bob dydd yn ystod y pandemig. Gallai hyn arwain at broblemau ariannol hirdymor i unigolion ac aelwydydd nad ydynt yn gallu talu eu benthyciadau.
- Gan fod Brexit wedi cyd-daro â phandemig y Coronafeirws, mae arbenigwyr wedi awgrymu y bydd hi'n anodd adnabod effeithiau Brexit ar dlodi nes bod effaith lawn pandemig y Coronafeirws yn hysbys.
- Prin yw'r adnoddau sydd gan bobl ac aelwydydd sydd wedi'u hallgáu'n gymdeithasol a/neu sy'n byw mewn tlodi ac felly maent yn llai gwydn wrth wynebu ergydion economaidd fel Brexit a'r Coronafeirws.

Casgliad

Mae tlodi ac allgáu cymdeithasol wedi bod yn broblemau hirdymor yng Nghymru. Cyn

pandemig y Coronafeirws, roedd bron i un o bob pedwar o bobl yn byw mewn tloidi. Mae pandemig y Coronafeirws wedi gwaethygu tloidi ac allgáu cymdeithasol i'r rhai yr oedd hynny eisoes yn effeithio arnynt yng Nghymru ac wedi gwthio llawer o bobl i dlodi ac wedi arwain atynt yn profi allgáu cymdeithasol am y tro cyntaf. Mae dyfodol ansicr y pandemig ac effaith Brexit yn cymhlethu ymhellach unrhyw ymdrechion i ragweld trywydd tloidi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Mae'n amlwg y bydd cyfnod y pandemig a sut bydd Llywodraethau Cymru a'r DU yn ymdrin â'r cyfnod adfer yn dylanwadu'n fawr ar ddyfodol tloidi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru. Er bod llawer wedi canmol y camau a gymerwyd

gan y Llywodraethau hyn i gefnogi pobl yn ystod y pandemig hyd yn hyn, cymorth dros dro yw hwn ac ni fydd yn ddigon i fynd i'r afael ag effeithiau hirdymor y pandemig.

Mae diweithdra/tangyflogaeth a thai yn parhau i fod yn broblemau allweddol yng Nghymru, sydd wedi dod yn fwy dwys oherwydd y pandemig. Mae'r pandemig hefyd wedi arwain at gynnydd yn y nifer sy'n manteisio ar gymorth nawdd cymdeithasol ac mae wedi tynnu sylw at yr angen i wella'r system hon. Mae effeithiau hirdymor Coronafeirws ar iechyd corfforol ac iechyd meddwl a'r tarfu ar addysg oherwydd y pandemig hefyd yn debygol o fod yn faterion allweddol a fydd yn effeithio ar ddyfodol tloidi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru.

Rhagor o wybodaeth

Am yr adroddiad cyflawn, gweler Carter, I. (2022). *Tloidi ac allgáu cymdeithasol yng Nghymru*. Caerdydd: Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru.

Ynghylch Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Yma yn y Ganolfan, rydym yn cydweithio ag arbenigwyr polisi blaenllaw i roi tystiolaeth a chyingor annibynnol o ansawdd uchel i weinidogion, y gwasanaeth sifil a gwasanaethau cyhoeddus Cymru, sy'n eu helpu i wella penderfyniadau a chanlyniadau polisi.

Mae'r Ganolfan, sy'n cael ei hariannu gan y Cyngor Ymchwil Economaidd a Chymdeithasol

a Llywodraeth Cymru, yn rhan o Brifysgol Caerdydd ac yn aelod o What Works Network y Deyrnas Unedig.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Dan Bristow

+44 (0)29 2087 5345

dan.bristow@wcpp.org.uk

Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Prifysgol Caerdydd, Sbarc/Spark, Ffordd Maindy, Caerdydd CF24 4HQ

www.wcpp.org.uk/cy

029 2087 5345

info@wcpp.org.uk

@WCfPP

